

Guldemond
Tekstverzorging

Het Lichtgroene Boekje

Een praktische spellinggids op basis van de officiële spellingregels

Guldemond Tekstverzorging
Boterdiepstraat 30-hs
1079 SX Amsterdam

www.guldemond.nu

Inhoud

Manlijk, vrouwelijk en onzijdig	4
Tussenletters -s- en -e(n)- in samenstellingen en afleidingen	5
De tussenletter -s- in samenstellingen	
De tussenletter -s- in afleidingen	
De tussenletters -e(n)- in samenstellingen	
Uitzonderingen waarbij -e- in plaats van -en- komt in samenstellingen	
Opmerkingen over de regels voor de tussenletters -e(n)- in samenstellingen	
De tussenletters -e(n)- in afleidingen	
Meervoudsvorming	8
Meervouden op -eren	
Meervouden op -s	
Meervouden op -en	
‘Klassieke’ woorden op -us, -um, -is en -a	
Meervoud bij tweeledige titels	
Verkleinwoorden (-tje, -pje, -je, -kje)	10
Verkleinwoorden met apostrof (‘)	
Verkleinwoorden met klinkerverdubbeling/klinkerverandering	
Verkleinwoorden eindigend op -kje	
Enkele bijzondere gevallen	
De apostrof (’)	12
De apostrof bij de genitiefvorm	
De apostrof in afleidingen	
De apostrof als weglatingsteken	
Het trema (¨)	13
Algemeen	
Het trema in afleidingen en ongelede woorden	
Het trema in samenstellingen	
Het liggend streepje (-) als scheidings- en verbindingsteken	14
Het liggend streepje als scheidingsteken in afleidingen	
Het liggend streepje als scheidingsteken in samenstellingen	
Het liggend streepje als verbindingsteken	
Het liggend streepje (-) als vervangingsteken	16
Accent aigu (´), accent grave (`), en accent circonflexe (ˆ)	17
Het klemtoonteken	
‘Vreemde’ woorden met uitspraaktekens	

Het aaneenschrijven van woorden	18
Algemeen	
Getallen	
Voornaamwoordelijke bijwoorden	
Scheidbaar samengestelde werkwoorden	
Van werkwoorden afgeleide zelfstandige naamwoorden	
Werkwoorden	20
Is het <i>-d</i> of <i>-dt</i> ?	
Is het <i>de geluidde klok</i> of <i>de geluide klok</i> ?	
Is het <i>de vrouw kwam fietsent</i> of <i>de vrouw kwam fietsend</i> ?	
Is het <i>smachte</i> of <i>smachtten</i> en <i>antwoorden</i> of <i>antwoordden</i> ?	
De regel van <i>'t kofschip</i>	
De regel van <i>'t kofschip</i> en woorden van 'vreemde' oorsprong	
Der, wier, dier, des, wiens, diens en versteende uitdrukkingen	22
Der, wier en dier, des, wiens en diens	
Versteende uitdrukkingen	
Hen of hun? & alle(n), sommige(n)?	24
Hen of hun?	
Alle(n), sommige(n)?	
Hoofdletters	25
Leestekens	26
Punt (.)	
Komma (,)	
Puntkomma (;)	
Dubbele punt (:)	
Aanhalingstekens („...” / “...” / ‘...’ / »...« / "...")	
Beletselteken (...)	
Gedachtestreepje (—)	
Afkortingen	28
Afbreken van woorden	29
Algemeen	
Hoofdregel voor het bepalen van afbreekplaatsen	
Afbreken van samenstellingen	
Afbreken van afleidingen	
Afbreken van verkleinwoorden	
Verantwoording	30
Geraadpleegde literatuur	31

Manlijk, vrouwelijk en onzijdig

Het (grammaticaal) geslacht is van belang voor het juiste gebruik van *hij/zij/het, zijn/haar, dit/deze* of *die/dat*. *Het*-woorden zijn onzijdig. *De*-woorden kunnen manlijk of vrouwelijk zijn.

het -woorden	onzijdig (o.)	het	zijn	dit	dat
de -woorden	manlijk (m.)	hij	zijn	deze	die
de -woorden	vrouwelijk (v.)	zij	haar	deze	die

Tot de **onzijdige** het-woorden behoren o.a. alle verkleinwoorden en veel namen van landen en steden. Als een het-woord een manlijk wezen aanduidt, dan verwijst je meestal met *hij*:

Het jongetje sliep. Hij snurkte.

Als een het-woord een vrouwelijk wezen aanduidt, dan verwijst je doorgaans met *zij*:

Het meisje toonde haar kapsel. Zij had geblondeerd haar.

In Vlaanderen en het zuiden van Nederland kent men van de de-woorden vaker het oorspronkelijke geslacht. (Voorbeeld: de tafel, *zij* is gedekt.) Maar in sommige dialecten krijgen woorden soms een geslacht dat afwijkt van het Standaardnederlands.

Je mag echter de-woorden altijd met **manlijke** verwijswaarden aanduiden, behalve als zij tot de volgende drie categorieën **vrouwelijke** woorden behoren:

1. Vrouwelijke persoonsnamen (*moeder, fee, godin*) en woorden als *zieke, beklagde, wees, domoor* als hiermee een vrouwelijke persoon bedoeld is.
2. Duidelijk vrouwelijke diernamen (*merrie, teef, ooi, zeug*).
3. Uitsluitend vrouwelijke *abstracte woorden* of *verzamelnamen* (zowel ‘zuiver Nederlands’ als van ‘vreemde’ oorsprong) met de volgende vetgedrukte achtervoegsels: **waarheid, gedachtenis, wetenschap, liefde, hoogte, bedriegerij**; achter een werkwoordstam: **verloochening, winst** (uitzondering: *dienst*); *familie, muziek, logica, bibliotheek, autoriteit, literatuur, ouverture, censuur, blessure, tirade, cyclöide, methode, amplitude, tuigage, discipline, analyse, renommee, alineaa, crisis, syntaxis, bronchitis*.

Gebruik altijd vrouwelijke verwijswaarden als een woord tot één van de bovengenoemde drie categorieën behoort. Als het woord niet tot deze categorieën behoort en je weet niet zeker of het woord vrouwelijk is, gebruik dan een manlijk verwijswaard of raadpleeg een woordenboek.

De meeste overige abstracte woorden zijn overigens vrouwelijk (bijv. *deugd, drift, eer, faam, hulp, hoop, trouw, vlijt, ziel, zorg*, maar niet *moed*) maar aangezien zij niet tot de drie bovengenoemde categorieën behoren, mag je dus ook een manlijk verwijswaard gebruiken.

Tussenletters -s- en -e(n)- in samenstellingen en afleidingen

Samenstelling of afleiding?

Een *samenstelling* is een woord dat is samengesteld uit woorden die ook zelfstandig gebruikt kunnen worden, bijvoorbeeld *huisdeur*, *boterpot*, *lichtgroen*. Een zelfstandig woord gevolgd door een onzelfstandig achtervoegsel is een *afleiding*, bijvoorbeeld *fietsster*, *bangerik*, *nalatenschap*, *meidenachtig*, *christendom*.

De tussenletter -s- in samenstellingen

- Er komt *geen* extra -s- als het eerste woord in de samenstelling afzonderlijk al op -s eindigt, bijvoorbeeld *poeslief*, *muisstil*, *ijszaag*.
- Er komt *wel* een extra -s- als deze te horen is in samentrekkingen.
Voorbeelden: *damessandaal* (want je zegt *dames-* en *herensandalen*);
dorpsstraat (want je zegt *dorps-* en *stadsstraten*).
- Er komt *wel* een -s- als het eerste woord uit de samenstelling niet op -s eindigt en het tweede niet met een *s-* of *z-* begint, maar als in de samenstelling als geheel de *s-*klank wél gehoord wordt.
Voorbeelden: *mening* + *verschil* wordt *meningsverschil*; *stad* + *deel* wordt *stadsdeel*;
Afhankelijk van de uitspraak zijn hierdoor ook gelijkwaardige schrijfwijzen mogelijk, bijvoorbeeld:
spellingcommissie/spellingscommissie en *spellingsysteem/spellingsstelsel*.

De tussenletter -s- in afleidingen

- Het achtervoegsel *-ster* behoudt zijn -s- ook als het eerste deel eindigt op -s.
Voorbeeld: *fietsster*.
- De achtervoegsels *-s* of *-st* verliezen hun -s- als ze aan een woord gehecht worden dat al op -s eindigt. Bijvoorbeeld *vers* + *-st* wordt *verst*.
- In alle overige gevallen wordt slechts één -s- geschreven als deze wordt gehoord.

De tussenletters *-e(n)-* in samenstellingen

Als er tussen het eerste en tweede woord een zogenaamde stomme *-e-* (de *e* die klinkt als de *e* in *de*) wordt gehoord, dan geldt het volgende:

- Schrijf een *-en-* als het eerste woord uit de samenstelling een zelfstandig naamwoord is dat uitsluitend een meervoud heeft op *-(e)n*.
Voorbeeld: *bes* (meervoud *bessen*) + *sap* wordt *bessensap*.
- Schrijf ook een *-en-* als het eerste woord een vrouwelijke nevenvorm is die op een stomme *-e* eindigt, zoals *studente*.
Voorbeeld: *agente* + *uniformrokje* wordt *agentenuniformrokje*.
- Schrijf ook een *-en-* als het eerste woord niet eindigt op een stomme *-e* en een meervoud op zowel *-en* als *-s* heeft (bijv. *ambtenaar* - *ambtenaren*, *ambtenaars*).
Voorbeeld: *ambtenaar* + *centrale* wordt *ambtenarencentrale*.
- Schrijf in de overige gevallen geen *-en-*. Het gaat dan om de volgende typen samenstellingen:
 - a. Het eerste woord is een zelfstandig naamwoord zonder meervoudsvorm.
Voorbeelden: *tarwemeel*, *rijstepap*.
 - b. Het eerste woord is een zelfstandig naamwoord dat alleen een meervoud op *-s* heeft.
Voorbeelden: *aspergesoep*, *horlogemaker*.
 - c. Het eerste woord is een zelfstandig naamwoord dat op een stomme *-e* eindigt en een meervoud op zowel *-en* als *-s* heeft.
Voorbeeld: *secretaresse* (meervoud *secretaresses*, *secretarissen*) + *congres* wordt *secretaressecongres*.
 - d. Het eerste woord is een bijvoeglijk naamwoord.
Voorbeelden: *armelui*, *goedemorgen*, *rodekool*.
 - e. Het eerste woord is een werkwoord.
Voorbeelden: *brekebeen*, *dwingeland*, *spinnewiel*.

Uitzonderingen waarbij *-e-* in plaats van *-en-* komt in samenstellingen

- Het eerste woord verwijst naar een persoon of zaak die in de gegeven context enig is in zijn soort, bijvoorbeeld *koninginndag*, *zonneshijn*, *Onze-Lieve-Vrouwekerk*.
- De samenstelling is een bijvoeglijk naamwoord waarvan het eerste woord een versterkende betekenis heeft.
Voorbeelden: *beregoed*, *reuzeleuk*, *stekeblind* (maar: *hondenweer*, want *hondenweer* is een zelfstandig naamwoord).
- De samenstelling heeft als eerste woord een dierennaam en het tweede woord is een is een plantkundige aanduiding, bijvoorbeeld: *kattekruid*, *paardebloem*, *duivekervel*.
- ‘Versteende’ samenstellingen waarvan het eerste woord een lichaamsdeel aanduidt.
Voorbeelden: *kakebeen*, *kinnebak*, *ruggespraak*.
- Een van de delen is niet (meer) herkenbaar als afzonderlijk woord in de oorspronkelijke betekenis, bijvoorbeeld *bolleboos*, *flierefluiter*, *klerelijer*, *schattebout*.

Opmerkingen over de regels voor de tussenletters *-e(n)-* in samenstellingen

De regels zijn niet van toepassing op samenstellingen waarvan het eerste woord al op *-en* eindigt, bijvoorbeeld *keukendeur, goudenregen, havenhoofd*. De regels zijn evenmin van toepassing op samenstellingen met een oude naamvals-*n*, bijvoorbeeld *'s anderendaags, grotendeels, meestentijds*.

Ook leidt toepassing van de officiële regels soms tot onaanvaardbare uitkomsten: de regelgeving is helaas niet perfect, maar wél officieel. Zo is bijvoorbeeld niet altijd duidelijk of een woord uitsluitend een meervoud op *-s* of *-n* heeft. En in onderstaand voorbeeld kun je de regels maar beter helemaal terzijde leggen...

juiste spelling:	conform regels, maar ongewenst:
<i>ogenblik</i>	<i>ogeblik</i> (oog is een lichaamsdeel)
<i>paddestoel</i>	<i>paddenstoel</i> (stoel is geen plantkundige aanduiding)

De tussenletters *-e(n)-* in afleidingen

Indien voor het achtervoegsel een stomme *-e-* wordt gehoord, dan geldt het volgende:

- Er wordt *-e-* geschreven voor de achtervoegsels *-tje, -lijk, -ling*, en *-loos*.
Voorbeelden: *biggetje, vreselijk, boeteling, hopeloos*.
- Er wordt *-en-* geschreven voor de achtervoegsels *-heid, -schap, -dom* en *-achtig*.
Voorbeelden: *betrokkenheid, nalatenschap, christendom, meidenachtig*.
Maar, er wordt *-e-* geschreven als het voorafgaande woord eindigt op *-e*.
Voorbeelden: *asperge-achtig, tarwe-achtig, lente-achtig*.
- Bij de achtervoegsels *-erik* en *-erig* is de *-e-* al in het achtervoegsel opgenomen.
Voorbeelden: *bangerik, hangerig*.

Meervoudsvorming

Het meervoud kan gevormd worden door de achtervoegsels *-s*, *-en* en *-eren*. Daarnaast is er nog een groep 'klassieke' woorden die een aparte meervoudsvorming kent.

Meervouden op *-eren*

Bij een beperkt aantal woorden wordt het meervoud door *-eren* gevormd. Soms is tevens een alternatieve meervoudsvorming mogelijk.

Voorbeelden: *kind - kinderen, gelid - gelederen, blad - bladeren* of *bladen*.

Meervouden op *-s*

Bij woorden waarvan het meervoud door *-s* wordt gevormd, plaats je de *-s* doorgaans direct achter het woord, bijvoorbeeld: *abonnee - abonnees, jockey - jockeys, essay - essays, manege - maneges, bureau - bureaus* (niet het Franse *bureaux*).

Bij woorden die eindigen op een 'volle klinker', weergegeven met slechts één van de letters *-a*, *-e*, *-i*, *-o*, *-u* of *-y* (klinken resp. als *aa*, *ee*, *ie*, *oo*, *uu* en *ie*), wordt de *-s* voorafgegaan door een apostrof ('). Voorbeelden: *alinea - alinea's; ave - ave's; taxi - taxi's; foto - foto's; paraplu - paraplu's; baby - baby's*.

N.B. Er komt *geen* apostrof na een *-ij* of *-é* (*e* met accent aigu).

Voorbeeld: *café - cafés*.

Bij zogenaamde 'letterwoorden' wordt de *-s* voorafgegaan door een apostrof.

Voorbeelden: *tv - tv's, KB - KB's* en *CAO - CAO's*.

Meervouden op *-en*

Woorden eindigend op *-ee*.

Woorden op *-ee* waarvan het meervoud door *-en* wordt gevormd, krijgen op deze uitgang een trema (*-ë*) om verwarring omtrent de uitspraak te voorkomen.

Voorbeelden: *idee - ideeën, zee - zeeën* en *trofee - trofeeën*.

Woorden eindigend op *-ie*.

Woorden op *-ie* waarvan het meervoud door *-en* wordt gevormd krijgen op deze uitgang een trema (*-ë*) om verwarring omtrent de uitspraak te voorkomen.

Als de klemtoon op de *-ie* valt, dan schrijf je *-ieën*.

Voorbeeld: *industrié - industrieën*.

Als de klemtoon niet op de *-ie* valt, dan schrijf je *-iën*.

Voorbeeld: *bactérie - bacteriën*.

Woorden eindigend op *-f*.

Woorden op *-f* krijgen in het meervoud doorgaans een *-v-*.

Voorbeelden: *slaaf - slaven, graaf - graven en kloof - kloven*.

Er zijn echter ook uitzonderingen, o.a. 'vreemde woorden' als *filosoof - filosofen, fotograaf - fotografen* en *paragraaf - paragrafen, triomf - triomfen* en *hiëroglief - hiërogliefen*.

Woorden eindigend op *-s*.

Sommige woorden op *-s* behouden deze in het meervoud, andere krijgen een *-z-*.

Voorbeeld: *paus - pausen*, maar *luis - luizen*.

Woorden eindigend op onbeklemtoond *-e*.

Woorden op onbeklemtoond *-e* kunnen vaak in het meervoud zowel een *-(e)n* als een *-s* krijgen, waarbij de *-n* doorgaans verzorgder overkomt.

Voorbeelden: *gemeente - gemeenten* of *gemeentes*;

hypothese - hypothesen of *hypotheses*;

hypostase - hypostasen (maar niet: *hypostases*).

Woorden eindigend op onbeklemtoond *-ik, -es* en *-et*.

Bij woorden op onbeklemtoond *-ik, -es* en *-et* wordt de klinker (*k, s, t*) niet verdubbeld, bijvoorbeeld:

mónnik- monniken

(maar: *kriik - krikken* bij beklemtoond *-ik*);

dréúmes - dreumesen

(maar: *bordès - bordessen* bij beklemtoond *-es*);

lémmet - lemmeten

(maar: *krokét -kroketten* bij beklemtoond *-et*).

Woorden eindigend op *-is* en *-us*.

Bij woorden op *-is* en *-us*, met of zonder klemtoon, wordt de *-s-* altijd verdubbeld.

Voorbeelden: *vonnis - vonnissen* en *kwibus - kwibussen*.

'Klassieke' woorden op *-us, -um, -is* en *-a*

De van oorsprong Latijnse of Griekse woorden hebben meestal een Latijnse meervoudsvorming, maar vaak is ook een Nederlands meervoud mogelijk of zelfs verplicht.

Voorbeelden:

politicus - politici (maar niet: *politicussen*)

catalogus - catalogi of *catalogussen*

prospectus - prospectussen (maar niet: 'prospecti')

museum - musea of *museums* (maar nooit: *musea's*)

criterium - criteria of *criteriums* (maar nooit: *criteria's*)

visum - visa of *visums* (maar nooit: *visa's*)

crisis - crises of *crisissen*

collega - collega's (maar niet het archaïsche *collegae*)

Meervoud bij tweeledige titels

Als beide delen gelijkwaardig zijn, staan beide in het meervoud.

Voorbeeld: *rechters-commissarissen*.

Als het ene deel een bepaling is bij het andere, staat alleen het kernwoord in het meervoud.

Voorbeelden: *directeuren-generaal* en *kandidaat-notarissen*.

Verkleinwoorden (-tje, -pje, -je, -kje)

Verkleinwoorden met apostrof (')

Uitsluitend in de volgende twee gevallen komt een apostrof.

- Als een woord eindigt op een 'volle klinker' die klinkt als *ie* en wordt weergegeven met *alleen* de letter *-y*, dan wordt *-tje* voorafgegaan door een apostrof.
Voorbeelden: *baby - baby'tje, lolly - lolly'tje, pony - pony'tje*
(maar: *jockey - jockeytje*).
- Bij zogenaamde 'letterwoorden' wordt *-tje* voorafgegaan door een apostrof.
Voorbeelden: *tv'tje, KB'tje* en *CAO'tje*.

Bij het *afbreken* van deze verkleinwoorden komt de apostrof te vervallen.

Voorbeelden: *baby-tje, lolly-tje, pony-tje, tv-tje* en *KB-tje*.

Verkleinwoorden met klinkerverdubbeling/klinkerverandering

- Bij woorden die eindigen op een 'volle klinker', weergegeven met slechts één van de letters *-a, -e, -o* of *-u* (klinken resp. als *aa, ee, oo* en *uu*), volgt een verdubbeling van de letter, bijvoorbeeld:
alinea - alineaatje, ave - aveetje, foto - fotootje en *paraplu - parapluutje*.
- Als woorden eindigen op een 'volle klinker' die klinkt als *ee* en weergegeven wordt met *-é, -ée* of *-er*, dan veranderen *-é, -ée* en *-er* in *-ee-*, bijvoorbeeld:
café - cafeetje, employée - employeetje, souper - soupeetje en *diner - dineetje*.
- Als woorden eindigen op een 'volle klinker' die klinkt als *ie* en weergegeven wordt met *-i*, dan verandert *-i* in *-ie-*.
Voorbeeld: *taxi - taxietje* en *ski - skietje*.

Bij het *afbreken* van deze verkleinwoorden krijgt het grondwoord weer zijn oorspronkelijke spelling terug. Voorbeelden: *alinea-tje, ave-tje, foto-tje, paraplu-tje, café-tje, employée-tje, souper-tje, diner-tje, taxi-tje* en *ski-tje*.

Verkleinwoorden eindigend op -kje

Woorden op *-ing* eindigen in de verkleinvorm op *-inkje*, waarbij de *-g* komt te vervallen.

Voorbeelden: *konink - koninkje* en *beloning - beloninkje*.

Bij het *afbreken* keert de *g* niet terug.

Voorbeelden: *koninkje - konin-kje* en *beloninkje - belonin-kje*.

Enkele bijzondere gevallen

grondwoord:	verkleinwoord:	afbreking:
<i>aspirine</i>	<i>aspirientje</i>	<i>aspirien-tje</i>
<i>chalet</i>	<i>chaletje</i>	<i>chalet-tje</i>
<i>chassis</i>	<i>chassietje</i>	<i>chassis-tje</i>
<i>chocola(de)</i>	<i>chocolaatje</i>	<i>chocola-tje</i>
<i>crapaud</i>	<i>crapaudtje</i>	<i>crapaud-tje</i>
<i>depot</i>	<i>depootje</i>	<i>depot-tje</i>
<i>karbonade</i>	<i>karbonaadje</i>	<i>karbonaad-je</i>
<i>machine</i>	<i>machientje</i>	<i>machien-tje</i>
<i>nomade</i>	<i>nomaadje</i>	<i>nomaad-je</i>
<i>ragout</i>	<i>ragoutje</i>	<i>ragout-tje</i>
<i>record</i>	<i>recordje</i>	<i>record-tje</i>
<i>sardine</i>	<i>sardientje</i>	<i>sardien-tje</i>
<i>souvenir</i>	<i>souveniertje</i>	<i>souvenir-tje</i>

(In onderstaande bijzondere gevallen verandert het grondwoord niet.)

grondwoord:	verkleinwoord:	afbreking:
<i>accessoire</i>	<i>accessoiretje</i>	<i>accessoire-tje</i>
<i>accolade</i>	<i>accoladetje</i>	<i>accolade-tje</i>
<i>crème</i>	<i>crèmepje</i>	<i>crème-pje</i>
<i>debacle</i>	<i>debacletje</i>	<i>debacle-tje</i>
<i>frame</i>	<i>framepje</i>	<i>frame-pje</i>
<i>moutainbike</i>	<i>mountainbikeje</i>	<i>moutainbike-je</i>
<i>repertoire</i>	<i>repertoiretje</i>	<i>repertoire-tje</i>

De apostrof (')

De apostrof bij de genitiefvorm

- Als een woord eindigt op een sisklank (-s, -z, -x etc.), dan wordt de 'genitiefvorm' aangegeven met alleen een apostrof.
Voorbeelden: *Barentsz' pooltochten*, *Marx' kapitaal* en *Geerts' pensioen*.
N.B. Let op het verschil tussen *Geerts' pensioen* (het pensioen van Geert) en *Geerts' pensioen* (het pensioen van Geerts).
- Als een woord eindigt op een 'volle klinker', weergegeven met slechts één van de letters -a, -e, -i, -o, -u of -y (klinken resp. als *aa*, *ee*, *ie*, *oo*, *uu* en *ie*), dan wordt de 'genitief-s' voorafgegaan door een apostrof (deze regel geldt eveneens voor de meervoudsvorming).
Voorbeelden: *opa's fiets*, *Leo's auto* en *baby's petje*. (De apostrof wordt dus niet gebruikt bij *Rays zonnebril* en *Elines boek*).
N.B. Er komt *geen* apostrof na een -ij of -é (e met accent aigu).
Voorbeelden: *Marijs reis* en *Renés PC's*.
- Bij zogenaamde 'letterwoorden' wordt de -s voorafgegaan door een apostrof, bijvoorbeeld *NCRV's programmablad* en *NTU's standpunt*.

De apostrof in afleidingen

Bij *afleidingen* van zogenaamde 'cijfer- en letterwoorden' komt een apostrof voor het achtervoegsel (achtervoegsels kunnen niet als zelfstandig woord bestaan).

Voorbeelden: *A4'tje*, *VVD'erig*, *90'er jaren*, *HTS'en*, *KNVB'ers* en *PvdA'er*.

N.B. In *samenstellingen* is de apostrof *niet* toegestaan, er komt dan een liggend streepje: *A4-formaat*, *HTS-leerling*, *KNVB-leden* en *PvdA-fractie*.

De apostrof als weglatingsteken

Als er letters in een woord wegvallen, komt op de plaats van de ontbrekende letter(s) een apostrof, bijvoorbeeld:

<i>z'n auto</i>	<i>(zijn auto)</i>
<i>m'n fiets</i>	<i>(mijn fiets)</i>
<i>moeder d'r tas</i>	<i>(moeder haar tas)</i>
<i>A'dam</i>	<i>(Amsterdam)</i>
<i>A'pen</i>	<i>(Antwerpen)</i>
<i>'s morgens</i>	<i>(des morgens)</i>
<i>'s-Gravenhage</i>	<i>(des graven hage)</i>
<i>op 'n dag</i>	<i>(op een dag)</i>
<i>'t is zo</i>	<i>(het is zo)</i>

Het trema (¨)

Algemeen

Het trema wordt gebruikt om te voorkomen dat een woord verkeerd gelezen kan worden, zodat je bijvoorbeeld *smeuig* niet kan lezen als *sme-ug*. Vanzelfsprekend vervalt de functie van het trema als het woord op die plaats wordt afgebroken (*smeu-ig*).

Het trema in afleidingen en ongelede woorden

Een *afleiding* is een zelfstandig woord met een onzelfstandig voor- of achtervoegsel. Een *ongeleed woord* is het kleinste woorddeel of woord dat nog betekenis heeft (*zee* en *egel* zijn ongelede woorden, maar *zee-egel* is een *samenstelling* evenals *zo-even*^{*}).

Voor *afleidingen* en *ongelede woorden* geldt het volgende:

- Wanneer *twee* klinkers (*a*, *e*, *i* etc.) onbedoeld als één klank gelezen kunnen worden, dan krijgt de *tweede* klinker een trema.
Voorbeelden: *geëbd*, *geüniformeerd*, *ruïne*, *coöperatief*, *coëfficiënt* en *financiële*.
Uitzondering: het achtervoegsel *-achtig* krijgt geen trema maar een liggend streepje, bijvoorbeeld *zebra-achtig* (maar niet: *zebraächtig*). Ook het achtervoegsel *-aard* krijgt een liggend streepje i.p.v. een trema.
- In een reeks van *meer dan twee* klinkers komt *geen* trema direct na een *-i-*.
Voorbeelden: *eieren*, *begroeiing*, *serieus*, *luieren* en *financieel*.
- Met inachtneming van het voorgaande geldt dat in een reeks van *meer dan twee* klinkers *alleen* een trema op een *-e-* of *-i-* mag komen.
Voorbeelden: *knieën* en *jezuiet* versus *geuit* en *geautomatiseerd*.

N.B. Op de van oorsprong Franse woorden als *mecanicien* en *opticien* komt geen trema, maar wel weer op *conciërge* en *patiënt*.

Het trema in samenstellingen

In een *samenstelling* mag het trema *niet* worden gebruikt tussen de samenstellende delen, behalve bij rangtelwoorden en getallen die voluit zijn geschreven.

Voorbeelden: *tweeëntwintig*, *drieëndertig* en *tweeëntwintigste*. (*Naäpen* mag dus niet, dit moet zijn: *na-apen*.)

* De redactie van Van Dale Leicografie bv had ervoor gekozen om in *Van Dale Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* het trema in zoëven te handhaven.

Het liggend streepje (-) als scheidings- en verbindingsteken

Het liggend streepje als scheidingsteken in afleidingen

Een *afleiding* is een zelfstandig woord met een onzelfstandig voor- of achtervoegsel.

- Bij afleidingen komt *uitsluitend* voor de achtervoegsels *-aard* en *-achtig* een liggend streepje als ze voorafgegaan worden door een klinker (*a, e, i, o* etc.).
Voorbeelden: *tarwe-achtig* en *lui-aard* (maar: *regenachtig* en *snoodaard*).

Het liggend streepje als scheidingsteken in samenstellingen

Een *samenstelling* is een woord dat is samengesteld uit zelfstandige woorden, hiervoor geldt het volgende.

- In samenstellingen komt een liggend streepje als klinkers van de samenstellende woorden aan elkaar grenzen.
Voorbeelden: *na-apen* en *radio-antenne* (maar: *nagapen* en *radiobuis*).
Uitzondering: voor de samenstellende delen van voluit geschreven *getallen* en *rangtelwoorden* wordt i.p.v. een streepje het trema gebruikt, bijv. tweeëntwintig, drieëndertig en tweeëntwintigste.
- Als in een samenstelling niet duidelijk is welke woorden aaneengekoppeld zijn, kan ter verduidelijking het liggend streepje worden toegepast.
Voorbeelden: *löss-streken* en *valk-uil* óf *val-kuil*.

Het liggend streepje als verbindingsteken

- Als een samenstelling een titel, rang, een waardigheid of iets dergelijks aanduidt en het eerste deel kan ook zelfstandig als persoonsaanduiding voorkomen, dan komt tussen beide delen een liggend streepje.
Voorbeelden: *secretaris-penningmeester*, *minister-president* en *dichter-schilder* (maar niet: *huis-schilder*).
- Er komt een liggend streepje tussen samenstellingen met 'bijvoeglijke naamwoorden' als het eerste *niet* iets zegt over het tweede.
Voorbeelden: *christelijk-historisch*, *rood-wit-blauw* (maar niet: *honds-brutaal*).
- Er komt een liggend streepje bij 'plaatsaanduidingen' (stationsnamen) van het type *Knokke-Heist*, *Naarden-Bussum*, *Krommenie-Assendelft* etc.
- Er komt een liggend streepje bij geografische aanduidingen als *Nieuw-Zeeland*, *Amsterdam-Centrum*, *Oost-Vlaanderen*, *Zuid-Frankrijk*.
Bij bijvoeglijk gebruik blijft het streepje intact.
Voorbeelden: *Oost-Vlaams*, *Zuid-Frans* (maar niet: *Oostvlaams* of *Zuidfrans*).
- Er komt een liggend streepje in 'aaneengeschakelde' samenstellingen.
Voorbeelden: *kop-hals-rompboerderij*, *kat-en-muisachtig*, *kruidje-roer-me-niet*.
- Er komt een liggend streepje bij achternamen van gehuwde vrouwen tussen haar mans naam en haar meisjesnaam, bijvoorbeeld *mevrouw P.C. Paard-Koper*.
- Er komt een liggend streepje bij samenstellingen met zogenaamde 'cijfer- of letterwoorden' e.d., bijvoorbeeld: *PvdA-voorstel*, *\$-teken*, *40+-kaas*, *2-1-uitslag* (maar niet bij afleidingen als *PvdA'er*, *65+'er* of *A4'tjes*).

- Er komt een liggend streepje bij samenstellingen waarbij het tweede deel een bepaling is van het eerste deel.
Voorbeelden: *directeur-generaal* (maar: *algemeen directeur*), de *Staten-Generaal*, de *commissie-Van Haeringen*, het *kabinet-Kok* etc.
- Er komt een liggend streepje streepje in samenstellingen met *Sint* (*St.*), bijvoorbeeld: *St.-Nicolaas* en *Sint-Felix* (dit geldt *niet altijd* voor plaatsnamen met *Sint*).
- Bij samenstellingen met woorden die ‘bij elkaar horen’ komt een liggend streepje, bijvoorbeeld:

<i>Tweede Kamer</i>	- <i>Tweede-Kamerzitting</i>
<i>Rode Kruis</i>	- <i>Rode-Kruiszuster</i>
<i>‘Des Hertogen Bosch’</i>	- <i>‘s-Hertogenbosch</i>
<i>eau de cologne</i>	- <i>eau-de-colognefles</i>
<i>no pay no cure</i>	- <i>no-pay-no-curecontract</i>
<i>ad hoc</i>	- <i>ad-hocbeslissing</i>

 Uitzondering: er komt geen streepje in het eerste deel van de samenstelling als dit een naam vormt, bijvoorbeeld: *Boeing 747-vliegtuig* en *Prins Bernhardfonds*.
- Samenstellingen met *niet-* en *oud-* als voorvoegsel krijgen doorgaans een liggend streepje, evenals samenstellingen met ‘Latijnse’ voorvoegsels, bijvoorbeeld: *niet-roker* (maar: *niettemin* en *niettegenstaande*), *oud-officier* (maar: *oudgediende*), *loco-burgemeester*, *vice-voorzitter*, *ex-echtgenoot*.
Bij *anti-* komt alleen een liggend streepje als het woord dat erop volgt zelf een samenstelling is of met een klinker of hoofdletter begint, bijvoorbeeld: *anti-stadsprovincie*, *anti-adel*, *anti-Japan*, maar: *antisemitisch*.
- Samenstellingen van ‘vreemde woorden’ worden aaneengeschreven, tenzij er voor de uitspraak onduidelijkheid ontstaat, bijvoorbeeld: *callgirl*, *facelift*, *moutainbike*, maar: *music-hall* en *lay-out*.
- Woordgroepen afkomstig uit een vreemde taal worden geschreven volgens het systeem van herkomst, bijvoorbeeld:
dat is a priori niet zo;
een voorwaarde sine qua non.
Als de woorden in het Nederlands anders gebruikt worden dan in de taal van herkomst, dan wordt het liggend streepje gebruikt, bijvoorbeeld:
het a-priori;
een sine-qua-non.

Het liggend streepje (-) als vervangingssteken

Het liggend streepje kun je gebruiken om herhaling van woorddelen te voorkomen, bijvoorbeeld *wis-* en *natuurkunde* in plaats van *wiskunde* en *natuurkunde*.

Het streepje wordt *alleen* geplaatst als er een *deel* van het woord is weggevallen. Het streepje komt daar waar anders het weggelaten woorddeel zou staan.

Bij *gemeentelijke* en *rijksbelastingen* komt geen streepje achter *gemeentelijke* omdat *gemeentelijke belastingen* niet aaneengeschreven wordt.

Enkele voorbeelden:

<i>im- en export</i>	<i>(import en export)</i>
<i>zon- en feestdagen</i>	<i>(zondagen en feestdagen)</i>
<i>garagedeur en -raam</i>	<i>(garagedeur en garageraam)</i>
<i>gemeente- en nationale politiek</i>	<i>(gemeentepolitiek en nationale politiek)</i>
<i>nationale en gemeentepolitiek</i>	<i>(nationale politiek en gemeentepolitiek)</i>
<i>loon- en inkomstenbelasting</i>	<i>(loonbelasting en inkomstenbelasting)</i>
<i>soft- en hardware</i>	<i>(software en hardware)</i>
<i>Europees en wereldkampioen</i>	<i>(Europees kampioen en wereldkampioen)</i>
<i>in- en uitschrijven</i>	<i>(inschrijven en uitschrijven)</i>
<i>feest- en vrije dagen</i>	<i>(feestdagen en vrije dagen)</i>
<i>fiets- en wandelpaden</i>	<i>(fietspaden en wandelpaden)</i>
<i>technische en veiligheidsdienst</i>	<i>(technische dienst en veiligheidsdienst)</i>

Accent aigu (´), accent grave (`) en accent circonflexe (^)

Het klemtoonteken

Om een klank extra te beklemtonen wordt in principe altijd het *accent aigu* (´) gebruikt. Als een klank uit twee klinkerletters bestaat, verschijnt ook het accent tweemaal.

Voorbeelden: *vóór, één, én, dé, móét, dié* etc.

Uitzondering: Op de *j* van de *ij* komt geen accent. Voorbeeld: *hij níét*.

Uitzondering: Op een hoofdletter is een accent ongebruikelijk, bijvoorbeeld: *Eén* en *Úit* (niet *Één* en *Úít*).

Uitzondering: Alleen waar uitspraakverwarring mogelijk is, mag ook een *accent grave* (`) gebruikt worden om bijvoorbeeld het verschil tussen *hé* en *hè* aan te geven.

‘Vreemde’ woorden met uitspraaktekens

Bij van oorsprong vreemde woorden worden in het Nederlands in principe de uitspraaktekens weggelaten. De tekens mogen alleen blijven staan als door het weglaten onduidelijk wordt hoe het woord moet worden uitgesproken.

Voorbeelden waar tekens zijn weggelaten:

<i>etage</i>	(niet: <i>étage</i>)
<i>refugié</i>	(niet: <i>réfugié</i>)
<i>ragout</i>	(niet: <i>ragoût</i>)
<i>debacle</i>	(niet: <i>debâcle</i>)

Voorbeelden waar tekens blijven, om onduidelijkheid bij de uitspraak te voorkomen:

refugié
enquête
gêne
logé
café
volière

Het aaneenschrijven van woorden

Algemeen

Als een woord is opgebouwd uit meerdere delen, kan dat verwarring opleveren. In principe schrijf je in het Nederlands samenstellingen zoveel mogelijk aan elkaar. Bijvoorbeeld de woorden *functie* en *omschrijving* vormen in een samenstelling één woord: *functieomschrijving*. Maar om onduidelijkheid te voorkomen mag je in principe altijd een (extra) liggend streepje gebruiken.

Soms moet je een liggend streepje als verbindingssteken in een samenstelling gebruiken (zie het hoofdstuk *Het liggend streepje (-) als scheidings- en verbindingssteken*).

Enkele voorbeelden:

het *oude mannenhuis* (is een oud huis voor mannen)

het *oudemannenhuis* (is een huis voor oude mannen)

hedenochtend

radioantenne of *radio-antenne*

een *zoet waterdier* (is een waterdier dat zoet is)

een *zoetwaterdier* (is een dier dat in zoet water leeft)

Getallen

Aaneengeschreven worden: - *getallen tot honderd*
- *getallen die eindigen op honderd*
- *getallen die eindigen op duizend*

Uitzonderlijk voor de getallen en rangtelwoorden is dat in plaats van een streepje (-) een trema (¨) wordt toegepast. Voorbeelden:

22 - *tweëntwintig*

83 - *drieëntachtig*

115 - *honderd vijftien*

500 - *vijfhonderd*

7.818 - *zevenduizend achthonderd achttien*

300.000 - *driehonderdduizend*

722.115 - *zevenhonderdtweëntwintigduizend honderd vijftien*

3.490.228 - *drie miljoen vierhonderdnegentigduizend tweehonderd achtentwintig*

Voornaamwoordelijke bijwoorden

‘Bijwoorden’ als *er* en ‘voorzetsels’ als *aan* kunnen gescheiden voorkomen (hij dacht *er* gisteren *aan*), maar als ze niet gescheiden staan, moeten ze *aaneengeschreven* worden (hij dacht *eraan*). Voorbeelden van dergelijke woorden: *ervandoor*, *waarin*, *erbovenop*, *ertoe*, *hierboven*, *ervooruit*, *ertussendoor*, *daaraan* etc.

Scheidbaar samengestelde werkwoorden

Werkwoorden als *opbellen* kunnen gescheiden voorkomen (hij *belde* haar *op*), maar als ze niet gescheiden staan, moeten ze *aaneengeschreven* worden (hij zei dat hij haar *opbelde*). Voorbeelden van dergelijke woorden: *aftrappen*, *overhalen*, *kwijtraken*, *teruggeven* etc.

Van werkwoorden afgeleide zelfstandige naamwoorden

Als van werkwoorden als *in dienst treden* en *ten laste leggen* een ‘zelfstandig naamwoord’ wordt gevormd, dan wordt dit *aaneengeschreven* (*indiensttreding* en *tenlastelegging*).

Voorbeelden:

<i>in bedrijf stellen</i>	- <i>inbedrijfstelling</i>
<i>ter aarde bestellen</i>	- <i>teraardebesteding</i>
<i>in vrijheid stellen</i>	- <i>invrijheidstelling</i>

Werkwoorden

Dit hoofdstuk bevat geen uitgebreide theorie over werkwoordsvorming maar wil een antwoord geven op veelgestelde kwesties.

Is het *-d* of *-dt*?

De 'uitgang' *-dt* is erg verwarrend en bestaat feitelijk niet eens. De vraag moet zijn: komt er wel of geen *-t* (soms twijfelt men tussen *hij wordt* of *hij word*, maar vrijwel niemand zal ooit de *-d*-weglaten en *hij wort* schrijven).

Een handig ezelsbruggetje is het werkwoord door *lopen* te vervangen, zodat je kan horen of er een *-t* komt of niet, bijvoorbeeld:

<i>ik loop</i>	dus: <i>ik word</i>	<i>ik luid</i>	<i>ik antwoord</i>
<i>jij loopt</i>	dus: <i>jij wordt</i>	<i>jij luidt</i>	<i>jij antwoordt</i>
<i>loop jij?</i>	dus: <i>word jij?</i>	<i>luid jij?</i>	<i>antwoord jij?</i>
<i>hij loopt</i>	dus: <i>hij wordt</i>	<i>hij luidt</i>	<i>hij antwoordt</i>

Is het *de geluidde klok* of *de geluide klok*?

Geluide wordt hier niet gebruikt als werkwoord, maar als 'bijvoeglijk naamwoord' (het zegt iets over de klok), dus is alleen *de geluide klok* correct. Je schrijft immers nooit *de goedde klok*, dus schrijf je ook niet *de geluidde klok*.

Is het *de vrouw kwam fietsend* of *de vrouw kwam fietsend*?

Of er een *-t* of *-d* komt laat zich vaststellen door de zin iets te veranderen:

<i>de fietsende vrouw</i> , dus:	<i>de vrouw kwam fietsend</i>
<i>de lopende man</i> , dus:	<i>lopend ging hij naar zijn werk</i>
<i>het kauwende kind</i> , dus:	<i>kauwend op een snoepje speelde het kind</i>

Is het *smachte* of *smachtte* en *antwoorden* of *antwoordden*?

Alleen als in de derde persoon meervoud (*wij*) de verleden tijd net zo *klinkt* als de tegenwoordige tijd, wordt in de verleden tijd de *-d-* of de *-t-* verdubbeld.

Voorbeelden:

<i>Wij wachtten gisteren</i> klinkt als <i>wij wachten nu</i> , dus: <i>ik/jij/hij wachtte gisteren</i> en <i>wij/jullie/zij wachtten gisteren</i> .
<i>Wij luidden gisteren</i> klinkt als <i>wij luiden nu</i> , dus: <i>ik/jij/hij luide gisteren</i> en <i>wij/jullie/zij luidden gisteren</i> .

(*Wij werden gisteren* klinkt niet als *wij worden nu*, dus is het: *wij werden gisteren* en niet: *wij werdden gisteren*.)

De regel van 't kofschip

Is het *verhuizen*, *verhuiste*, *verhuist* of *verhuizen*, *verhuisde*, *verhuisd*? En is het *het geverfte huis* of *het geverfde huis*? De regel van 't kofschip geeft hierop het antwoord.

De keuze voor *-d(e)-* of *-(e)-* wordt bepaald door de laatste letter van 'de stam' van het werkwoord. De stam wordt verkregen door *-en* van het hele werkwoord af te halen.

Als de stam eindigt op een van de (vetgedrukte) medeklinkers van 't **kofschip**, dan verschijnt er een *-t* of *-te*, bijvoorbeeld:

raken, dus: *het geraakte doelwit*
lachen, dus: *hij lachte*
opkruisen, dus: *het jacht kruiste op*
beloven, dus: *het beloofde land*
verhuizen, dus: *hij verhuisde*

Nog enkele voorbeelden:

<i>pakken</i>	<i>pakte</i>	<i>gepakt</i>
<i>wuiven</i>	<i>wuifde</i>	<i>gewuifd</i>
<i>kuisen</i>	<i>kuiste</i>	<i>gekuist</i>
<i>maken</i>	<i>maakte</i>	<i>gemaakt</i>
<i>leven</i>	<i>leefde</i>	<i>geleefd</i>

De regel van 't kofschip en woorden van 'vreemde' oorsprong

Op 'vreemde' woorden is de regel van 't kofschip ook van toepassing.

Oorspronkelijke taal:	In het Nederlands:		
<i>to hobby</i>	<i>hobbyen</i>	<i>hobbyde</i>	<i>gehobbyd</i>
<i>to carpool</i>	<i>carpoolen</i>	<i>carpoolde</i>	<i>gecarpoold</i>
<i>to finish</i>	<i>finishen</i>	<i>finishte</i>	<i>gefinisht</i>
<i>to jog</i>	<i>joggen</i>	<i>jogde</i>	<i>gejogd</i>

Bij woorden van 'vreemde' oorsprong kan het toepassen van de regel van 't kofschip wel eens problemen opleveren, met name het vinden van de 'stam'.

Oorspronkelijke taal:	In het Nederlands:		
<i>to fake</i>	<i>faken</i>	<i>fakete</i>	<i>gefaket</i>
<i>to race</i>	<i>racen</i>	<i>racete</i>	<i>geracet</i>
<i>to raise</i>	<i>raisen</i>	<i>raisede</i>	<i>geraised</i>
<i>to mix</i>	<i>mixen</i>	<i>mixte</i>	<i>gemixt</i>

Bij het Engelse werkwoord *to fake* is *fake* de stam. De *-e* van *fake* staat niet in 't kofschip: hierdoor zou je ten onrechte denken dat het *faken*, *fakede*, *gefaked* moet zijn. De oplossing is niet te kijken naar hoe de stam gespeld is, maar hoe hij klinkt:

fake klinkt als *feek*, dus: *fakete*
race klinkt als *rees*, dus: *racete*
raise klinkt als *reez*, dus: *raisede*
mix klinkt als *miks*, dus: *mixte*

Der, wier, dier, des, wiens, diens en versteende uitdrukkingen

Der, wier en dier

Der, wier en *dier* zijn oude verbuigingen van *de, wie* en *die*. Ze mogen alleen gebruikt worden voor *vrouwelijk enkelvoud* en voor *alle woordgeslachten meervoud*. *Wier* kan alleen op personen slaan.

- Voorbeelden bij *der*:
De aanbidding der vrouw.
De eer der mannen.
- Voorbeelden bij *wier*:
De moeder wier kind ziek is.
De leerlingen wier leraar briljant is.
- Voorbeelden bij *dier*:
Zij verkleumde bijna. Zij nam dier koude handen tussen haar vingers.
De grens dier gemeenten.

Des, wiens en diens

Des, wiens en *diens* zijn oude verbuigingen van *de* of *het* en *wie* en *die*. Ze mogen alleen gebruikt worden voor *manlijk en onzijdig enkelvoud*. *Wiens* en *diens* kunnen alleen op personen slaan.

- Voorbeelden bij *des* (let op: er komt een uitgang *-s* bij *koning* en *vaderland*):
Des konings wapenrok.
De vader des vaderlands.
- Voorbeelden bij *wiens*:
De man wiens vrouw weg is.
Het kind wiens speelgoed zoek is.
- Voorbeelden bij *diens*:
Hij had een auto. Ik mocht diens voertuig lenen.
Het kind had diens speelgoed teruggevonden.

Versteende uitdrukkingen

Er zijn nog veel meer verbuigingen dan alleen die van *de*, *het* en *wie*. Vele kom je nog tegen in ‘versteende uitdrukkingen’ zoals hieronder:

<i>bij dezen</i>	<i>in dier voege</i>	<i>ten huize van</i>
<i>heden ten dage</i>	<i>in genen dele</i>	<i>ter kerke</i>
<i>mijns inziens</i>	<i>in groten getale</i>	<i>ter keuze</i>
<i>haars inziens</i>	<i>in koelen bloede</i>	<i>te kust en te keur</i>
<i>onzes inziens</i>	<i>in levenden lijve</i>	<i>ten langen leste</i>
<i>hier ter stede</i>	<i>ter aangehaalder plaatse</i>	<i>ten laste van</i>
<i>met dien verstande</i>	<i>ten aanschouwen (van)</i>	<i>ter linkerzijde</i>
<i>mettertijd</i>	<i>ten algemenen nutte</i>	<i>te moede</i>
<i>met voorbedachten rade</i>	<i>te allen tijde</i>	<i>te mijnen huize</i>
<i>om den brode</i>	<i>ter andere zijde</i>	<i>te mijnent</i>
<i>omwille van</i>	<i>ten anderen male</i>	<i>te mijner beschikking</i>
<i>op heterdaad</i>	<i>ten bate van</i>	<i>ten naaste bij</i>
<i>telkenjare</i>	<i>ten bedrage van</i>	<i>ten noorden van</i>
<i>telkenmale</i>	<i>ten behoefte van</i>	<i>ten nutte van</i>
<i>toentertijd</i>	<i>te berde</i>	<i>te onzent</i>
<i>u aller vriend</i>	<i>te berge</i>	<i>ten overvloede</i>
<i>uit aller naam</i>	<i>ten besluite</i>	<i>ter perse</i>
<i>uit anderen hoofde</i>	<i>ter bestemde plaatse</i>	<i>ten prooi</i>
<i>uitentreuren</i>	<i>ten bewijze van</i>	<i>te rade gaan</i>
<i>van den domme</i>	<i>ten dele</i>	<i>te rechter tijd</i>
<i>van ganser harte</i>	<i>te dien aanzien</i>	<i>ter rechterhand</i>
<i>in allen dele</i>	<i>te dien einde</i>	<i>ten spoedigste</i>
<i>in allen gevalle</i>	<i>te dier zake</i>	<i>ten tijde van</i>
<i>in aller ijl</i>	<i>ter elfder ure</i>	<i>te uwent</i>
<i>in arren moede</i>	<i>te(n) enen male</i>	<i>te uwer informatie</i>
<i>in beider belang</i>	<i>ter ere van</i>	<i>ten vervolge op</i>
<i>in den beginne</i>	<i>ter gelegener tijd</i>	<i>ter waarde van</i>
<i>in den blinde</i>	<i>te gelde maken</i>	<i>ter wille van</i>
<i>in den lande</i>	<i>ten gerieve van</i>	<i>ter zake</i>
<i>in den vreemde</i>	<i>ten geschenke</i>	<i>terzelfder tijd</i>
<i>inderhaast</i>	<i>ten goede komen</i>	<i>ter zijde staan</i>
<i>in der minne</i>	<i>te goeder naam en faam</i>	<i>te zijnen aanzien</i>
<i>indertijd</i>	<i>te gronde richten</i>	<i>te zijnen laste</i>
<i>in dezen</i>	<i>ter hand stellen</i>	<i>te zijner tijd</i>

Hen of hun? & alle(n), sommige(n)?

Hen of hun?

- Je schrijft *hen* als dit woord ‘lijdend voorwerp’ is.
Voorbeelden:
Hij sloeg hen.
Ze bedankten hen.
Hij diende hen van repleik.
- Je schrijft *hen* na een ‘voorzetsel’ (*aan, voor, op, bij, tussen* etc.).
Voorbeelden:
Hij gaf aan hen veel zakgeld.
Zij zaten tussen hen in.
Ze schonk voor hen een borrel in.
Dat is voor hen te dol.
- Je schrijft *hun* als dit woord ‘meewerkend voorwerp’ is (zónder voorzetsel).
Voorbeelden:
Hij gaf hun veel zakgeld.
Ze schonk hun een borrel in.
Niets is hun te dol.
Het angstweet brak hun uit.
Dat heb ik hun te danken.

Alle(n), sommige(n)?

- Woorden als *alle, sommige, enige, eerste, laatste* etc. krijgen een *-n* als ze in het meervoud *zelfstandig* gebruikt worden én tevens *personen* aanduiden.
Voorbeelden:
De studenten konden *allen* goed spellen, maar zij waren niet de *enigen*.
Na de laatste ronde verlieten de *laatsten* het café.
- Als deze woorden wel zelfstandig worden gebruikt, maar geen betrekking hebben op personen, dan eindigen ze dus niet op *-n*.
Voorbeelden:
De padden werden *alle* gered.
Onze fietsen waren verdwenen, *alle* waren gestolen en *sommige* werden teruggevonden.

N.B. In de onderstaande voorbeeldzin lijkt *sommige* zelfstandig gebruikt te zijn; dit is echter niet zo, alleen het woord *studenten* — waar *sommige* betrekking op heeft — is weggelaten:

De studenten dronken melk, maar *sommige studenten* namen een biertje.

Hoofdletters

Hoofdletters worden geschreven in de volgende gevallen:

- Het eerste woord van een zin krijgt een hoofdletter.
N.B. Een afgekapt woord (*des* bijvoorbeeld) krijgt geen hoofdletter:
's Avonds ging hij naar 's-Gravenhage.
- Hoofdletters krijgen vrijwel alle eigennamen, bijvoorbeeld geografische namen, namen van personen en instellingen, talen (ook computertalen), merken, geschiedkundige perioden, opperwezens én woorden die betrekking hebben op opperwezens.
Voorbeelden: *Amsterdam, Museumplein, Ministerie van Economische Zaken, Willem van Oranje, Tweede Kamer, Gedeputeerde Staten, Volkswagen, Tweede Wereldoorlog, Middeleeuwen, de Almachtige, Zijn Rijk zal eeuwig zijn* etc.
N.B. Woorden als *gemeente, kabinet, provincie* etc. krijgen geen hoofdletter en ook afleidingen als *middeleeuws* krijgen geen hoofdletter.
Uitzondering: de namen van de dagen (niet feestdagen), maanden, jaargetijden en windstreken krijgen geen hoofdletter, bijvoorbeeld: *zondag, mei, zomer, zuiden.*
- Afleidingen en samenstellingen met eigennamen behouden hun hoofdletter, bijvoorbeeld: *Nederlandstalig, pro-Frans, Zeeuws, Reviaans* etc.
Uitzonderingen hierop zijn woorden die weliswaar met een eigennaam gevormd zijn, maar waarbij niet meer aan de oorspronkelijke naam wordt gedacht, bijvoorbeeld: *freudiaans, cognac, havanna, achillespees, guillotine* etc.
- Sommige afkortingen krijgen hoofdletters (o.a. *P.S., A.D., N.B.* en *KB*).
- Sommige titels of zaken krijgen een hoofdletter als je ze een bijzondere rang of waardigheid toekent, afhankelijk van het inzicht van de auteur.
Voorbeelden: *wat hij maakt is Kunst, Aan de Hooggeleerde Heer Prof. Dr. Nop.*
Titulatuur (*prof., lic., drs. mr.* etc.) krijgt in principe een kleine letter; dit geldt echter niet voor de *B.* van *bachelor*.
- Titels van nota's, rapporten, wetten en soms ook boeken krijgen doorgaans hoofdletters, bijvoorbeeld: *Miljoenennota, Wet Individuele Huursubsidie, Het Boek van de Stad der Vrouwen* van C. de Pisan en Jef Geeraerts' *Het Zevende Zegel.*
- Als een (eerste) voorzetsel in een naam — bijvoorbeeld *Van* — niet wordt voorafgegaan door een voornaam of initialen, dan krijgt het voorzetsel een hoofdletter.
Voorbeeld: *de heer Van den Bosch*, maar *de heer J.C. van den Bosch*.
In Vlaanderen echter, krijgt het (eerste) voorzetsel *altijd* een hoofdletter, bijvoorbeeld: *de heer Van den Bosch* en óók *de heer J.C. Van den Bosch*.

Leestekens

Punt (.)

Een punt geeft het eind van een zin aan. De punt wordt ook voor afkortingen gebruikt (zie het hoofdstuk *Afkortingen*). Als een zin echter eindigt met een afkorting, komt er geen extra punt.

De punt wordt ook gebruikt in tijdsaanduidingen en in cijferreeksen om de drie decimalen.

Voorbeeld: *Die dag waren om 13.00 uur reeds 6.234 auto's voorbijgereden.*

Er komt géén punt na titels, kopjes en adresseringen.

Komma (,)

De komma (,) geeft een kleine pauze aan. Door een zin hardop voor te lezen, kun je doorgaans de juiste plaats bepalen.

De komma kan ook voor het scheiden in opsommingen gebruikt worden (bijvoorbeeld: *boter, melk, kaas en eieren*).

De komma wordt geplaatst in zinnen van hetzelfde type als onderstaande voorbeelden:

- *Het boek dat ik wilde kopen, was uitverkocht.* (Aan het eind van een bijzin.)
- *De auto, die een hoge topsnelheid had, werd in beslag genomen.* (Aan het begin en einde van een uitbreidende bijzin.)
- *Een tussenzin kan, met gedachtestreepjes kan het ook, worden afgescheiden met komma's.* (Voor en na een tussenzin.)
- *De eigenaar, een roekeloos man, werd boos.* (Voor en na een bijstelling.)
- *De leerling, vermoed door de treinreis, viel in slaap.* (Voor en na een beknopte bijvoeglijke bijzin.)
- *“De commissies,” zei de historicus, “misleidden de overheid.”* (In combinatie met aanhalingstekens.)
- *Anneke, stop eens.* (Na de aangesproken persoon (ook in de aanhef van brieven).)
- *Ho, stop eens. Ja, dat doe ik.* (Na een tussenwerpsel.)
- *Een lelijk, oud boek.* (Tussen nevenschikte bijvoeglijke naamwoorden. *Een lelijk, oud boek* is een boek dat lelijk en oud is; *een lelijk oud boek* daarentegen is een oud boek dat lelijk is.)
- *Hij zei, niet te zullen gaan* betekent iets anders dan *hij zei niet, te zullen gaan.* (Ter verduidelijking.)

Puntkomma (;)

Als je twijfelt tussen een komma zetten of een nieuwe zin beginnen dan kun je een puntkomma gebruiken.

De puntkomma kan, net als de komma, voor het scheiden in opsommingen gebruikt worden (bijvoorbeeld: *boter; melk; kaas; eieren*).

Dubbele punt (:)

De dubbele punt geeft aan dat er toelichting van de voorgaande tekst of een opsomming volgt. De dubbele punt kan tevens een citaat inleiden.

Voorbeelden:

Hij was gek: knettergek!

Je kunt drie dingen doen:

- naar de tv kijken;
- een boek lezen;
- leren spellen.

Je kunt drie dingen doen:

- Je kunt naar de tv kijken.
- Je kunt een boek lezen.
- Je kunt leren spellen.

Hij zei: "Spellen is eenvoudig."

Aanhalingstekens („...” / “..” / ‘..’ / »...« / "...")

Er zijn verschillende soorten aanhalingstekens. Het meest gangbaar zijn “...” voor citaten en ‘...’ voor woorden met een speciale status, of voor een citaat binnen een citaat, bijvoorbeeld:

De leraar brulde de leerling ‘beleefd’ toe: “Jij zei ‘ik maak mijn huiswerk altijd’.”

Beletselteken (...)

De drie puntjes kunnen een pauze aangeven, bijvoorbeeld:

Voorzichtig trad zij binnen... en zij zag het hele erge.

De drie puntjes kunnen een niet uitgesproken gedachte of taboe aangeven, bijvoorbeeld:

Wat zij zag was verschrikkelijk, het was...

De drie puntjes tussen haakjes geven aan dat op die plaats iets is weggelaten in een citaat, bijvoorbeeld:

Hij zei: “Waarschijnlijk morgen (...) heb ik het boek uit.”

Gedachtestreepje (—)

Een tussenzin kan — met komma’s kan het ook — worden afgescheiden met gedachtestreepjes.

Eén streepje kan ook — om een wending in de zin aan te geven.

Afkortingen

- Afkortingen worden gevormd door letters weg te laten en een *punt* achter het *afgekorte woord* te zetten.

Voorbeelden: *d.d.*, *jl.*, *prof.*, *mr.*, *enz.*, *nr.*, *b.g.g.*, *N.B.*, *a.u.b.* etc.

Let op het verschil tussen *jl.* en *d.d.*

Jongstleden is één woord en dus krijgt de afkorting ook maar één punt. De afkorting *d.d.* is een afkorting van twee woorden — nl. *de* en *dato* — en daarom krijgt de afkorting ook twee punten.

- Als de laatste letter van een afgekort woord niet wordt weggelaten, komt er *wél* een punt.
De afkorting van professor doctor is *prof. dr.* (niet: *prof. dr*).

- *Uitzonderingen:*

Er komt geen punt na internationaal erkende symbolen van eenheden, muntsoorten e.d., bijvoorbeeld *f*, *kg*, *cm*, *H₂O*, *Kwh*, Φ , μF , Ω .

Er komt geen punt in zeer gangbare afkortingen ('letterwoorden') als *atv*, *mavo*, *wc*, *tv* etc. Dit geldt meestal ook voor afkortingen met hoofdletters, bijvoorbeeld *ANWB*, *PvdA*, *AbvaKabo*, *NS*, *VVD*, *NAVO*.

Een merkwaardige uitzondering is de afkorting *a.s.* van het enkele woord *aanstaande*. Ook de afkorting *z.o.z.* van *zie ommezijde* blijkt een uitzondering te zijn. En hoewel *alstublieft* één woord is, telt de afkorting drie punten: hierbij moet de verklaring zijn dat *a.u.b.* een afkorting is van het archaische *als 't u belieft*.

Afbreken van woorden

Algemeen

Woorden kunnen alleen worden afgebroken tussen twee lettergrepen. Lettergrepen kunnen doorgaans worden afgebakend met behulp van de uitspraak van het woord.

Woorden die uit slechts één lettergreep bestaan, kunnen dus niet afgebroken worden.

Voorbeelden: *aal*, *boer*, *blaar*, *knots*.

Lettergrepen die uit slechts één letter bestaan, mogen niet los op een schrijfgregel staan.

Bijvoorbeeld *a·dres* en *a·lo·ë* mogen niet worden afgebroken; *a·pe·zuur* en *a·za·le·a* mogen alleen worden afgebroken als *ape·zuur* en *aza·lea*.

In het algemeen dient afbreking zoveel mogelijk te worden voorkomen. In geval van twijfel (bijv. bij een uitheems woord) kan er het best van worden afgezien.

Hoofdregeel voor het bepalen van afbreekplaatsen

Er komen zoveel mogelijk medeklinkers (*b, c, d, f, g, h, j, k* etc.) in het tweede deel van het afgebroken woord, waarbij je rekening moet houden met onderstaande beperkingen.

- Er mogen geen ‘onwelgevormde’ spellingbeelden van het eerste deel ontstaan.
- Het tweede deel moet ‘normaal’ uitspreekbaar zijn met uitzondering van de verklein-achtersvoegsels *-kje*, *-pje* en *-tje*.

Voorbeelden: *naas-te* (niet naa-ste), *vein-zaard* (niet veinz-aard), *ern-stig* (niet erns-tig), *amb-ten* (niet ambt-en), *zin-gen* (niet zing-en), *konin-kje* (niet konink-je) etc.

Afbreken van samenstellingen (uitzondering op de hoofdregeel)

Bij samenstellingen wordt *altijd* afgebroken op de grens van de samenstellende woorden.

Voorbeelden: *piano-stemmer*, *lieve-heers-beestje*, *herders-hond*, *tegen-bericht*.

Dit geldt ook voor ‘versteende’ samenstellingen, bijvoorbeeld *ant-woord* en *aard-appel*.

Afbreken van afleidingen (uitzondering op de hoofdregeel)

Bij afleidingen met een *voorvoegsel* wordt direct hierna afgebroken.

Voorbeelden: *her-indeling*, *ont-eigenen*, *on-tegenzeggelijk*, *ver-ont-rust*.

Bij afleidingen met de achtersvoegsels *-aard* en *-achtig* wordt direct hiervoor afgebroken.

Voorbeelden: *snood-aard* en *beest-achtig*.

Een uitzondering is *vein-zaard*, want *veinz* is ‘onwelgevormd’.

Bij afleidingen met *achtersvoegsels die beginnen met een medeklinker* wordt direct hiervoor afgebroken.

Voorbeelden: *bees-tig* (vergelijk *beest-achtig*), *duur-ste*, *breed-ste*, *breed-te*, *schat-tig*.

Afbreken van verkleinwoorden:

Zie het hoofdstuk *Verkleinwoorden* (*-tje*, *-pje*, *-je*, *-kje*).

Verantwoording

In 1994 besloten Nederland en Vlaanderen de spellingregels te herzien hetgeen tot veel verdeeldheid en onduidelijkheid leidde, ook onder taalprofessionals. Zo bleek zelfs het officiële ‘Groene Boekje’ uit 1995 zich niet in alle gevallen aan de officiële spellingbesluiten te houden.

Om onduidelijkheid rond veelvoorkomende spellingkwesties in te dammen beschrijft dit boekje de algemene spellingregels en aanverwante zaken op beknopte wijze zonder onnodig veel gebruik te maken van vaktermen. De nieuwe spellingregels zijn daarbij geïntegreerd in de spellingregels die ongemoeid zijn gebleven. Hierdoor is Het Lichtgroene Boekje van blijvende waarde als naslagwerk of voor educatieve doeleinden.

Het Lichtgroene Boekje is getest bij de opleiding Nederlands aan de Faculteit voor Onderwijs en Opvoeding van de Hogeschool van Amsterdam. Iedereen die hieraan zijn medewerking heeft verleend, wil ik hierbij hartelijk bedanken. Voor eventuele op- en aanmerkingen van gebruikers houd ik mij graag aanbevolen.

J.C. Guldemond

Geraadpleegde literatuur

- *Besluit ten aanzien van de uitgangspunten voor de samenstelling van de spellinglijst en van de nadere herformulering van de voorschriften, voortvloeiend uit het spellingbesluit van 21 maart 1994*, vastgesteld door het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie. 24 oktober 1994.
- *Besluit van het Comité van Ministers inzake de spelling van de Nederlandse taal*, vastgesteld door het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie. 21 maart 1994. Breda.
- Brinks, Drs. H. en L.C. van Haaften (red.) 1987. *Praktijkboek correspondentie*. Samsom Uitgeverij, Alphen aan den Rijn/Brussel.
- *De Standaard* van 7 september 1995, 72ste jaargang, nummer 250.
- Dik, S.C. en J.G. Kooij 1986 (4e druk). *Algemene Taalwetenschap*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen. Aula 632.
- Geerts, Prof. dr. G. en dr. H. Heestermans 1992 (12e uitgave). *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal*. Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen.
- *Herziene Woordenlijst Nederlandse taal* 1990. SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage.
- Klein, M. en M. Visscher 1985. *Praktische cursus spelling*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Koenen, M.J. en J. Endepols 1977 (27e druk). *Verklarend Handwoordenboek der Nederlandse Taal*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Molewijk, G.C. 1992. *Spellingverandering van zin naar onzin (1200-heden)*. SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage.
- Nederlandse Taalunie 1995. *De nieuwe spelling komt eraan* (brochure). Nederlandse Taalunie, 's-Gravenhage.
- Nederlandse Taalunie 1995. *Woordenlijst Nederlandse taal* (2e oplage januari 1996). Sdu Uitgevers, Den Haag. Standaard Uitgeverij, Antwerpen.
- Pigmans, A. en H. Veraart 1981 (7e druk). *Met 26 letters, Nederlandse taal voor het middelbaar beroepsonderwijs, deel 1*. Educaboek, Culemborg.
- Pigmans, A. en H. Veraart 1978 (4e druk). *Met 26 letters, Nederlandse taal voor het middelbaar beroepsonderwijs, deel 2*. Educaboek, Culemborg.
- Renkema, Jan 1992 (5e druk). *Schrijfwijzer*. SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage.
- Toorn, Dr. M.C. van den 1984 (9e druk). *Nederlandse Grammatica*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- *Uitgangspunten voor de inrichting van de Woordenlijst van de Nederlandse Taal*, Advies van de Taaladviescommissie aan het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie. 21 juni 1994. 's-Gravenhage.
- *Woordenlijst Nederlandse taal* 1989. SDU Uitgeverij, 's-Gravenhage.